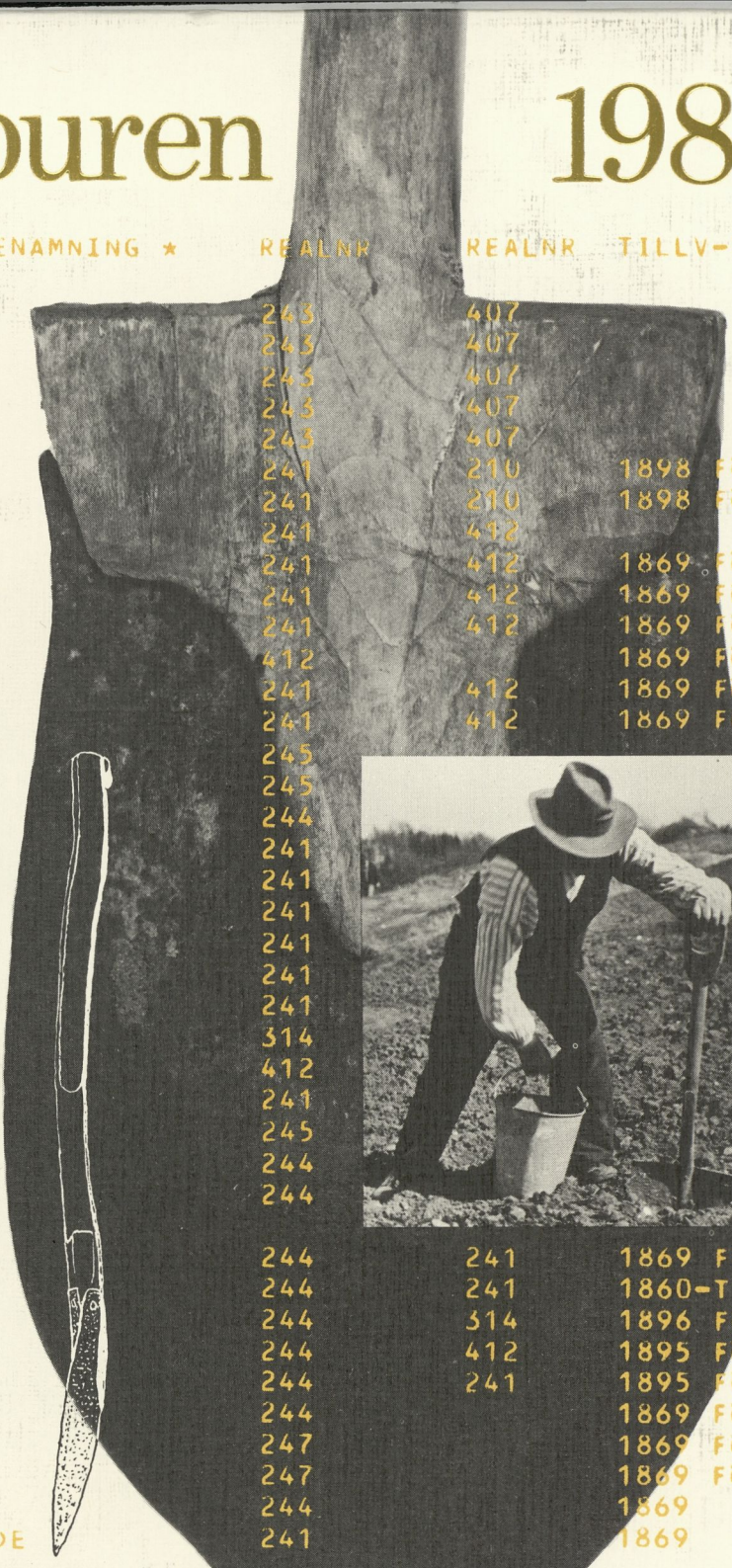

REALNR TILLY-TID

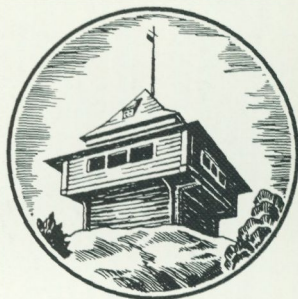
243	407	
243	407	
243	407	
243	407	
243	407	
241	210	1898 FORE
241	210	1898 FORE
241	412	
241	412	1869 FORE
241	412	1869 FORE
241	412	1869 FORE
412		1869 FORE
241	412	1869 FORE
241	412	1869 FORE
245		
245		
244		
241		
241		
241		
241		
241		
314		
412		
241		
245		
244		
244		

244	241	1869 FORE
244	241	1860-T
244	314	1896 FORE
244	412	1895 FORE
244	241	1895 FORE
244		1869 FORE
247		1869 FORE
247		1869 FORE
244		1869
241		1869

Fataburen

1983

Nordiska museets och Skansens årsbok

Redaktör: Arne Biörnstad
Redaktionssekreterare: Berit Nordin

Summaries translated into English by
John Hogg

Omslagsarrangemang: Håkan Lindström
Om inte annat anges tillhör bildmaterialet Nordiska museet
© Nordiska museet och respektive artikelförfattare
Tryckt hos Bohusläningens Boktryckeri AB, Uddevalla 1983
ISSN 0348-971X

Att hålla döden på avstånd

– om vård och konservering av vårt kulturarv

Ulf Hamilton

I Nordiska museets centralmagasin på Julita i Sörmland förvaras ca en halv miljon föremål. För en utomstående besökare kan det då tyckas naturligt att man får låna hem något föremål, eftersom det knappast skulle märkas. Magasinet uppvisar en storlagen artrikedom av föremål och ett till synes oändligt antal dubletter.

Inställningen är emellertid ur museisynpunkt helt främmande. En närmare granskning av de insamlade föremålen visar att alla har sin egenart. Även om magasinet innehåller ett tusental stolar eller skrin är alla olika och bärare av speciella kulturmönster.

Det är till och med så att behovet att bevara kulturföremål och förbättra samhällsminnet är större än vad museernas samlingar avspeglar. Ambitionerna är ofta åtskilligt högre och den begränsande faktorn är ofta magasinets resurserna.

En avgörande nackdel med dagens museisamlingar är tex att de sällan innehåller "vanliga" vardagliga föremål och då allra minst från samhällets sk lägre skikt. Dessa föremål förslits vanligen ganska snart och i ett närhistoriskt perspektiv, då de är tillgängliga, bedöms de ofta sakna kulturhistoriskt värde. En annan nackdel är att all insamling sker mer eller mindre subjektivt efter de värderingar och kunskaper den insamlande museimannen har. Den tidsanda som råder då insamlingen sker påverkar naturligtvis också det urval av föremål som skall bevaras.

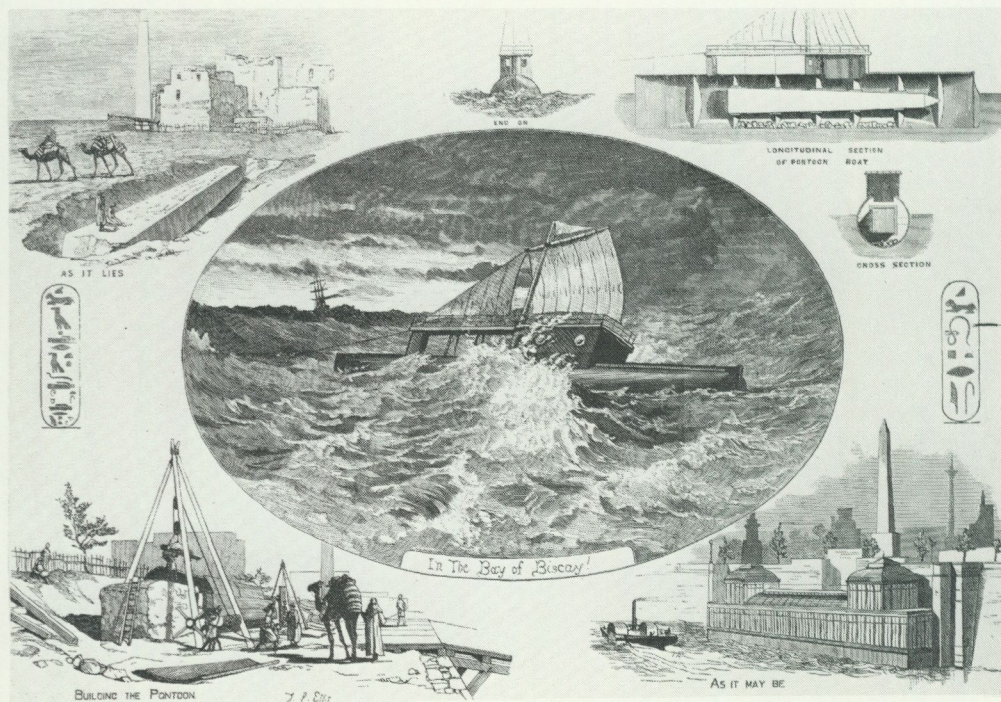
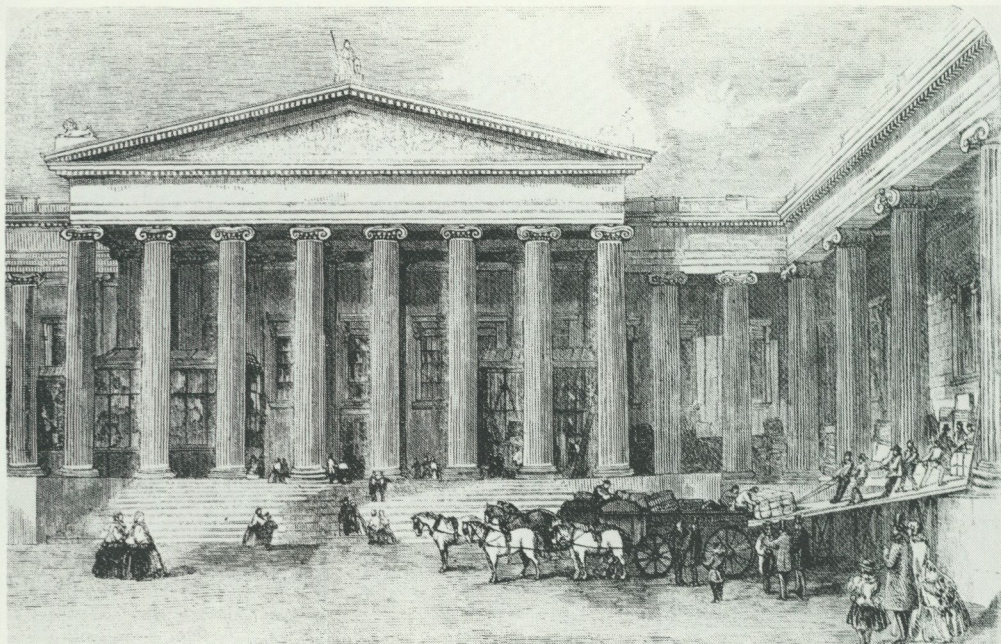
Samtidigt är det nästan alltid framtidens

museiman som avgör ett insamlat föremåls värde och inte insamlaren, även om sambedomningar naturligtvis är vanliga. Förenklat skulle man kunna säga att dagens insamlare av föremål, uppteckningar, dokumentationer m m bestämmer omfattningen av vårt kulturella minne, medan våra efterträdare bestämmer hur landskapet en gång skall se ut. Att spanna över största möjliga landskap och ge det bästa grogrunden är ett självklart mål för varje museiman och kunskapssamlare.

När landskapet väl är utstakat skall dess innehåll vårdas och bevaras på bästa sätt. I museisammanhang talar man om vård, registrering, transporter, förvaring och konservering av museiföremål och andra dokument, såsom film, arkivhandlingar m m.

Att vårda, konservera och magasinera ett ständigt växande föremålsbestånd är en komplicerad och högst resurskrävande uppgift. Eftersom det för Nordiska museet gäller kulturhistoria är uppgiften särskilt komplicerad, då föremålens storlek, form och material är ytterst skiftande. Storlekarna rör sig från synålar till skördetröskor. Materialslagen domineras av trä, metall och textil men även udda och svårbehandlade materialslag, som ädelstenar, elfenben, papper, halm, fjäder, hår m m är rikligt förekommande. På grund av föremålens egenart är rationaliseringar svåra att göra. Det är i stället de kvalificerade hantverksmetoderna som är ledstjärna i den tekniska verksamheten.

Några siffror kan belysa nuläget. Antalet

föremålsnummer i Nordiska museet är ca 310 000, vilket innebär att antalet föremål uppskattningsvis ligger en bit över en miljon. Insamlingen per år omfattar i dag 1 000 till 3 000 föremål. Magasinsytan omfattar ca 25 000 kvm, vilket utgör ca 70 % av museets hela bruksyta. Den planerade ytexpansionen p.g.a. fortlöpande insamling är ca 2 % per år, vilket innebär en fördubbling av ytan under kortare tid än 50 år. Om man studerar Nordiska museets mer än 100-åriga lokal-historia har siffran en god förankring.

Liksom en teater inte kan uppföra hela sin repertoar samtidigt, kan ett museum bara visa delar av sitt material på samma gång. När det gäller exponering av föremål gäller en tumregel, att bara en bråkdel eller kanske 1 eller 2 % av föremålen visas i utställningar samtidigt. Räknar man in forskning och att utställningarna självfallet växlar, blir naturligtvis andelen "omsatta" föremål åtskilligt högre. Ändå måste alla data ingå i landskapet.

Vård och konservering och transporter har alltid behandlats som Askungen, har en italiensk museiman påstått. Yttrandet är fortfarande giltigt. Hennes balentré är också i vår tid ganska avlägsen. Skall man göra en kortfattad historisk resumé kan man konstatera, att behovet av föremålsvård i alla dess former varit välkänt för äldre museigenerationer. Möjligen kan man påstå att man förr var mer främmande för vetenskaplig metodik än vad man är i dag. Huvuddelen av förvaringsmetoderna var baserade på praktisk erfarenhet av ty-

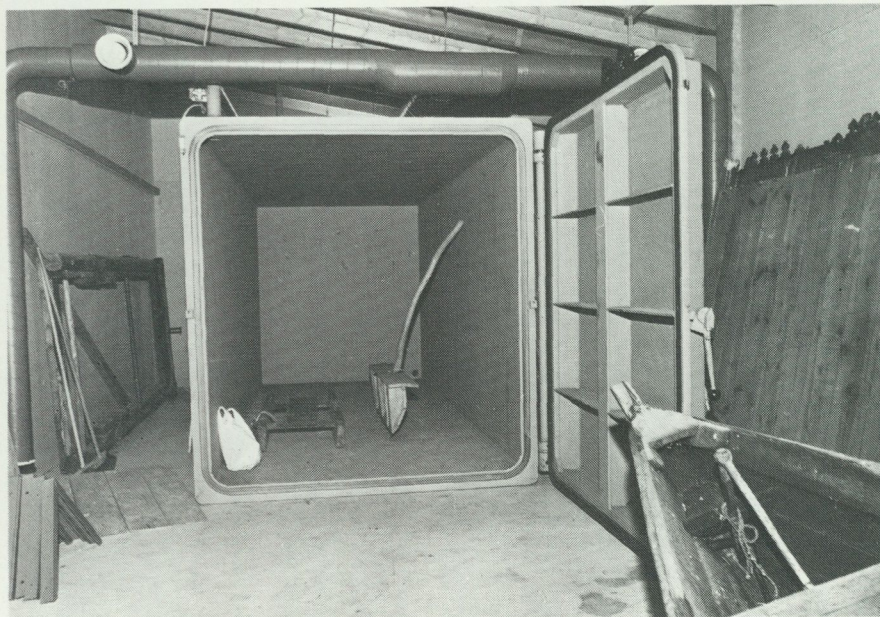
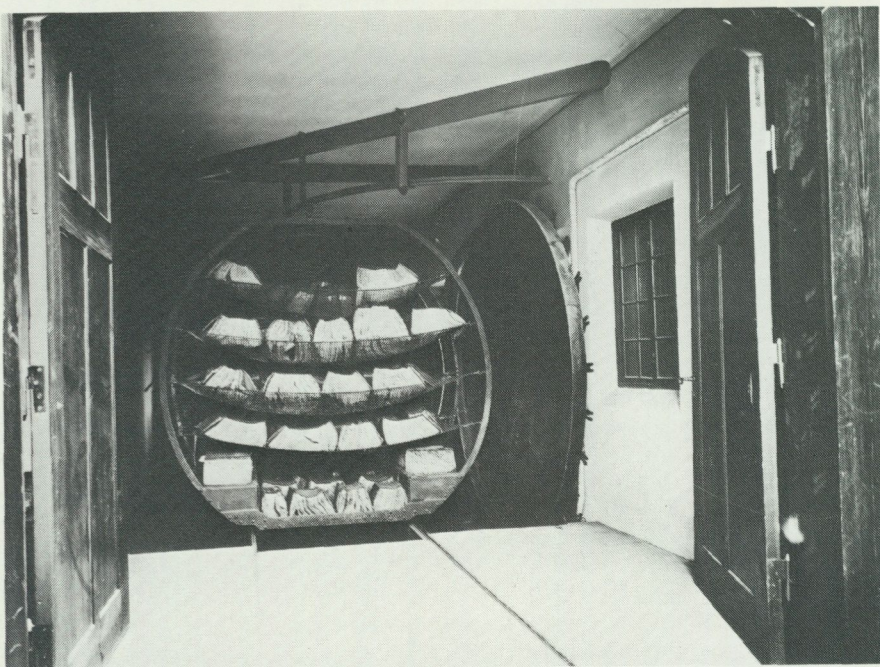
pen: metall skall förvaras torrt, textilier mörkt och ej för torrt etc. I resurssammanhang fick emellertid vården stryka på foten för andra mer spektakulära museifunktioner. På Nordiska museet kan man också konstatera att kvalificerad personal inom området anställdes först uppåt 50 år efter dess start. De tekniska resurserna sammanfördes först 1978, då de fick ett organisatoriskt likaberättigande med dokumentationen.

Hur är läget på 1980-talet? I den allmänna kulturpolitiken för museerna råder fortfarande MUS 65:s anda. Först satsning på utställningar, vilket förverkligades i viss mån under 1970-talet. 1980-talet skall vara världens och konserveringens årtionde. Om man ser till Nordiska museet har detta ännu inte fått smaka frukterna av en sådan inriktning, även om resurser är ställda i utsikt. Det stora lyftet för museet skedde i stället redan på 1970-talet, då museets centralmagasin på Julita förverkligades i hittills två etapper. För första gången byggdes då ett hus avpassat för föremålsförvaring. Med bygget följde också en resursförstärkning vad gäller inredning, utrustning och tjänster.

I dag, 20–25 år efter planeringen av Julita, har naturligtvis utvecklingen gått vidare inom föremålsvården och Julita är på vissa punkter föråldrat och förändrat. De frågor som i dag kommit i blickpunkten är dels de yttre farorna för föremålen, bl.a. klimatförändring och luftföroreningar, dels inre faror som man själv kan reglera, t.ex. transporter, förvaring m.m.

Ovan t.v. Avlastning av byggsten till gravmonument på British Museum 1859. De praktiska engelsmännen har insett rampens betydelse vid godshandtering. Stenarna förefaller väl förpackade och lastas av med betryggande manskraft. Vad man möjligen saknar är en pallyftare, som skulle gjort hanteringstekniken på bilden modern även 100 år senare.

T.v. 1800-talets intresse för antikens minnesmärken stimulerade också tekniken. Denna bildsvit från 1877 visar hur man tänkt sig transporten av "Cleopatras nål" från Egypten till Storbritannien. För sin tid är de tänkta tekniska lösningarna på högsta nivå, där resursfrågan tydligen varit av mindre betydelse.

Gasugn från 1930-talet och från 1970-talet. Tekniken att gasa föremål och arkivalier är gammal. Senare år har inneburit att man använder för omgivning mindre skadliga gaser, som samtidigt är effektiva. Foto 1939 och 1980.

Exempel på "tidlös" förvaringsmetod i Nordiska museets glasmagasin. En möjlig förbättring skulle i dag vara tätpackning, vilken samtidigt kan vara riskabel, då skört glas inte tål stötar och vibrationer. Foto 1952.
Exempel på välinrättat arkiv från Etnologiska undersökningen, Nordiska museet. Lokalens volym har tagits i anspråk optimalt. Ordningen är på gränsen till det besvärande. Foto 1952.

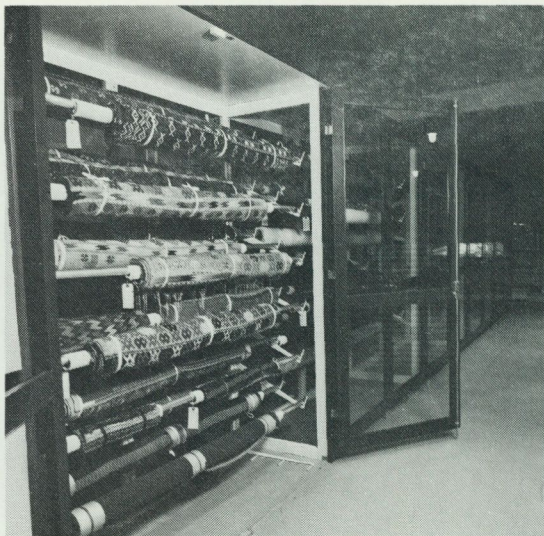
Lyktförvaring på Nordiska museets vind. En obrukbar del av en lokal får en lyckad men ur praktisk synpunkt inte helt idealisk användning. Foto 1952.

Th. Mindre ändamålsenligt magasin i Nordiska museet, där både personal och föremål blir illa behandlade. Foto Ulla Wäger 1974.

Nedan. Förvaring i högklassiga lokaler kan innebära nackdelar. Här en bild från översvämnings i ett av Nordiska museets magasin i Garnisonen. Foto Birgit Brånvall 1974.

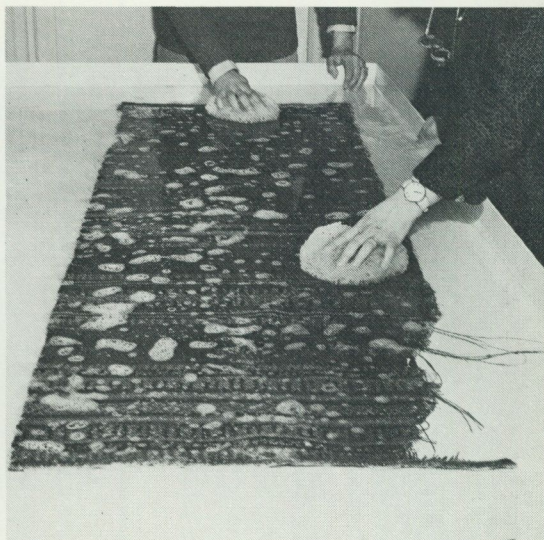

Julita centralmagasins omfång avspeglas bl a i den 250 meter långa "korridoren". Foto Lars Jungell 1980.

Exempel på modern förvaring av textilier i Nordiska museets centralmagasin, Julita. På 1980-talet kompletterades förvarings-skåpet med jalousier och belysningen i ma-gasinet minskades. Allt för att motverka ljusets nedbrytande effekt på föremålen. Foto Lars Jungell/Bertil Höglund 1980.

Exempel på pallförvaring av svårhanterade större föremål, där volymen i magasinet ändå blivit väl utnyttjad. Julita centralma-gasin. Foto Lars Jungell 1980.

T v. Rengöring av gobeläng. Foto 1960. T h. Tvättning av textilier på 1970-talet. Mängden kemiskt neutralt vatten är minimerat. Tvättmedel som ev används är så "svaga" som möjligt. Foto Ulla Wäger 1976.

Luftförsurningen och luftföroreningarna torde vara de svåra och nya problemen. Det gäller inte bara museiföremål utan framför allt byggnadsminnesmärken. Fortfarande är det oklart om boven i dramat är svavel från oljeförbränning eller bilavgaser. Skyddet för minnesmärken ligger i en utveckling av tåliga byggnadsmaterial, för föremålsmagasinen förbättrade luftfilter och tätare byggnation.

Ljusets nedbrytning av museiföremål i främst utställningar och magasin är en nygamal fråga, där den klassiska kunskapen varit att dagsljus, särskilt solljus, är farligt men konstljus mindre farligt. Både forskningen och okulärbesiktningen har visat att ljusets farlighet inte beror på ljuskällan, utan snarare på ljusets våglängd, filtrering och intensitet. Den ljusmängd olika föremål tål är väsentligt mindre än man tidigare trott, en utveckling som begränsar utställningsmöjligheterna, där ju en viktig ingrediens är att fritt kunna ljussätta utställda föremål.

En tredje viktig fråga i dagens föremålsvärld, tidigare föga uppmärksammat, är föremålstransporter. Det är säkert många konservatorer och föremålsvårdare som sett sitt arbete spolierat p g a att transporthanteringen av ett vårdat föremål varit mindre tillfredsställande. I dag vet vi dessutom att en lång rad föremål är mycket känsliga för stötar och vibrationer, andra åter för klimatchocker, som uppstår när man flyttar ett föremål från ett tempererat klimat till vinterköld någon minut, för att sedan placera det i en flyttbuss med ett tredje klimat. Det förrådiska med dessa skador är att de ofta visar sig först efter en lång tids missförhållanden. Den ideala lösningen, lika klimat i magasin och utställningar, lastning i magasin, klimatstyrda transportutrymmen, är tekniskt möjlig men naturligtvis oerhört resurskrävande. I en framtid torde det dock vara nödvändigt.

När man läser Pontus Hulténs skildring av hur Picasso's "Guernica" lånades till Moderna museet i början på 1960-talet (den

kom med tåget i en obehövad trälåda, kördes på en öppen lastbil till museet, där den hängdes upp medan taken delvis bestod av presenningar), kan man ändå notera att föremålsvården utvecklats betydligt. Det är också klart att våra fäder, som Hazelius, Karlin och andra förmodligen inte förstod vitsen med bomullshandskar när man berör museitextilier, utan att sköldarna där för blivit fläckade.

Trots att en resursbalansering är på väg inom museerna återstår det många och stora problem att lösa, för att skyddet av vårt kulturarv skall betraktas som tillfredsställande. Vi är ännu långt ifrån våra förfäders resultat. De lyckades tex vårda

sina målningar i Altamira- och Lascaux-grottorna, så att de stått sig i ca 20 000 år. Det är först under modern tid som en viss förstörelse kunnat iakttas; när besökstalet i grottorna ökat kraftigt. Detta får en osökt att göra den reflektionen, att det är den kulturintresserade människan som är det bevarade kulturarvets största fiende. Varje hantering av ett föremål, varje gång ett föremål ställs ut eller transporteras, utsätts för ljus eller fel klimat dör det en smula. Målet måste vara att ge varje föremål ett maximalt liv, hålla döden på avstånd, eftersom kulturintresset torde vara mer långlivat än vårt kulturarv.

Summary

Too keep death at arms' length

For the broad public it is often difficult to understand why museums have to collect such a mass of objects.

The truth is, however, that the purpose is in fact to collect, if possible, still more than they do and have done in the past. The collected material is society's memory of itself, and as each cultural phenomenon is unique, at least in some aspect, a relation exists between volume of acquisitions and quality of memory. Acquisitions have the same vital significance for a museum as has the maximizing of sales for a business enterprise.

Despite their volume most collections have gaps and systematic defects owing to the acquisitions being made according to the supply, subjectively, and in dependence on the spirit of the time.

Owing to the basic criteria for collections – constant growth of volume, great abundance of species, a flora of kinds of materials – the technical task of preserving the cultural heritage is very complicated and demanding in resources.

The starting point is also unfavourable since, in the allocation of resources, storage and conservation have always been treated as Cinderella.

The situation for Nordiska museet today, how-

ever, is fairly bright since certain resources have been created in the conservation sphere, for instance a new central storehouse at Julita and some reinforcement of equipment and staff.

But at the same time new dangers for the collections, and old dangers in a new dress, have cropped up. These are principally acidification and pollution of the atmosphere; also the effects of light and transport on museum objects. The two latter have proved to affect objects to a far greater extent than was earlier believed.

In general, however, the conservation of our cultural heritage has improved. The knowledge, interest, resources for conservation and transport are now greater than they were some twenty years ago. But much remains to be done before a good technical level has been achieved.

The achievement of perfect conservation, allowing objects to be preserved for all eternity, is however still an impossibility, since every touch, illumination of an object – a necessity for moving, inspecting, exhibiting it – entails some disintegration.

The future goal is to attain the optimal limit, through conservation to give every object a maximal life.